

349.2(477)
Т78

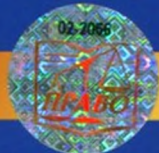

ТРУДОВЕ ПРАВО

ПІДРУЧНИК

215
років

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

*До 215-річчя Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ТРУДОВЕ ПРАВО

Підручник

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора,
члена-кореспондента НАПрН України
О. М. Ярошенка

Третє видання, перероблене і доповнене

Харків
«Право»
2019

УДК 349.2(477X075)

T78

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 10 від 29.03.2019 р.)*

Рецензенти:

М. І. Іншин - доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, завідувач кафедри трудового права та права соціального забезпечення юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

О. В. Москаленко - доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, господарського та трудового права Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

Т. С. Кагановська - доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Трудове право : підручник / [О. М. Ярошенко, С. М. Прилипка, Т78 А. М. Слюсар та ін.] ; за заг. ред. О. М. Ярошенка. — 3-тє вид., перероб. і допов. — Харків : Право, 2019. — 544 с.

ISBN 978-966-937-651-0

Підручник підготовлено відповідно до вимог державного освітнього стандарту колективом науково-педагогічних працівників кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Викладено основні положення Загальної та Особливої частин трудового права, розглянуто актуальні питання застосування законодавства про працю. Нормативний матеріал подано станом на 1 квітня 2019 р.

Для студентів, аспірантів і викладачів юридичних закладів вищої освіти та юридичних факультетів.

УДК 349.2(477)(075)

© Ярошенко О. М., Прилипка С. М., Слюсар А. М. та ін., переробка і доповнення, 2017

© Ярошенко О. М., Прилипка С. М., Слюсар А. М. та ін., переробка і доповнення, 2019

© Видавництво «Право», 2019

ISBN 978-966-937-651-0

Зміст

I. ПРЕДМЕТ» ДЖЕРЕЛА ТА СУБ'ЄКТИ ТРУДОВОГО ПРАВА

Розділ 1. Предмет, метод, функції, принципи і система трудового права	10
1.1. Трудове право як самостійна галузь права.....	10
1.2. Предмет трудового права.....	15
1.2.1. Загальна характеристика предмета трудового права.....	15
1.2.2. Поняття та ознаки трудових правовідносин.....	17
1.2.3. Сторони, зміст і дія трудового правовідношення.....	20
1.3. Метод трудового права.....	24
1.4. Функції трудового права.....	25
1.5. Принципи трудового права.....	29
1.6. Система трудового права.....	39
Контрольні питання.....	41
Розділ 2. Джерела трудового права	42
2.1. Поняття і види джерел трудового права.....	42
2.2. Конституція України.....	45
2.3. Міжнародні акти про працю.....	47
2.4. Кодекс законів про працю України та інші закони, що регулюють відносини у сфері праці.....	53
2.5. Підзаконні нормативні акти.....	56
2.6. Рішення Конституційного Суду України та судова практика.....	64
2.7. Джерела трудового права на соціально-партнерському рівні та локальні нормативні акти.....	67
2.8. Єдність і диференціація правового регулювання праці.....	71
Контрольні питання.....	81
Розділ 3. Суб'єкти трудового права	83
3.1. Поняття та види суб'єктів трудового права.....	83
3.2. Працівники.....	86
3.3. Роботодавці, їх організації та об'єднання.....	93
3.4. Трудові колективи.....	98
3.5. Професійні спілки.....	109
3.6. Державні органи.....	121
Контрольні питання.....	125

II. ДОГОВОРИ У СФЕРІ ПРАЦІ

Розділ 4. Правове регулювання зайнятості та працевлаштування.....	126
4.1. Поняття зайнятості населення і напрями державної політики у цій сфері.....	126
4.2. Органи, які здійснюють працевлаштування, та суб'єкти надання послуг з посередництва у працевлаштуванні..	131
4.3. Правовий статус громадян, які шукають роботу, і безробітних.....	136
4.4. Порядок реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу.....	140
4.5. Соціальний захист у разі настання безробіття.....	148
4.6. Контроль і відповідальність у сфері зайнятості населення.....	154
Контрольні питання.....	156
Розділ 5. Соціальний діалог.....	158
5.1. Поняття, форми та органи соціального діалогу.....	158
5.2. Поняття та сутність колективного договору і угоди.....	168
5.3. Сфера укладення колективних договорів, угод.....	171
5.4. Сторони колективного договору, угоди.....	175
5.5. Зміст колективного договору, угоди.....	178
5.6. Недійсність умов колективного договору.....	185
5.7. Порядок укладення колективного договору.....	186
5.8. Реєстрація колективного договору, угоди.....	189
5.9. Строк чинності колективного договору, угоди.....	191
5.10. Контроль за виконанням колективного договору, угоди.....	192
Контрольні питання.....	193
Розділ 6. Трудовий договір.....	194
6.1. Поняття і особливості трудового договору.....	194
6.2. Зміст трудового договору.....	198
6.3. Види трудового договору.....	203
6.4. Порядок укладення трудового договору.....	219
6.5. Зміна умов трудового договору.....	223
6.6. Припинення трудового договору.....	234
6.6.1. Поняття та класифікація підстав припинення трудового договору.....	234
6.6.2. Припинення трудового договору за підставами, у яких присутня взаємна воля сторін.....	236
6.6.3. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника.....	241
6.6.4. Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця.....	243

6.6.4.1. Розірвання трудового договору внаслідок змін в організації виробництва і праці (п. 1 ст. 40 КЗпП України).....	244
6.6.4.2. Розірвання трудового договору у зв'язку з виявленню невідповідністю працівника займаній посаді або виконуваній роботі та відмовою або скасуванням допуску до державної таємниці (п. 2 ст. 40 КЗпП України).....	248
6.6.4.3. Розірвання трудового договору за систематичного невиконання працівником без поважних причин трудових обов'язків (п. 3 ст. 40 КЗпП України).....	251
6.6.4.4. Розірвання трудового договору за прогул (п. 4 ст. 40 КЗпП України).....	252
6.6.4.5. Розірвання трудового договору у разі нез'явлення на роботу протягом більш як чотирьох місяців підряд внаслідок тимчасової непрацездатності (п. 5 ст. 40 КЗпП України).....	254
6.6.4.6. Розірвання трудового договору у разі поновлення на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу (п. 6 ст. 40 КЗпП України).....	255
6.6.4.7. Розірвання трудового договору у разі появи працівника на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння (п. 7 ст. 40 КЗпП України).....	256
6.6.4.8. Розірвання трудового договору у разі вчинення працівником за місцем роботи розкрадання (п. 8 ст. 40 КЗпП України).....	257
6.6.4.9. Розірвання трудового договору у разі призову або мобілізації власника - фізичної особи під час особливого періоду (п. 10 ст. 40 КЗпП України).....	258
6.6.4.10. Розірвання трудового договору у разі встановлення невідповідності працівника займаній посаді, на яку його прийнято, або виконуваній роботі протягом строку випробування (п. 11 ст. 40 КЗпП України).....	259
6.6.4.11. Розірвання трудового договору у випадку одноразового грубого порушення трудових обов'язків (п. 1 ст. 41 КЗпП України).....	260
6.6.4.12. Розірвання трудового договору у випадку винних дій керівника підприємства, установи, організації, внаслідок чого заробітна плата виплачувалася несвоєчасно або в розмірах, нижчих від встановленого законом розміру мінімальної заробітної плати (п. 11 ст. 41 КЗпП України).....	262

6.6.4.13. Розірвання трудового договору у випадку винних дій працівника, який безпосередньо обслуговує грошові, товарні або культурні цінності, якщо ці дії дають підстави для втрати довір'я до нього з боку власника або уповноваженого ним органу (п. 2 ст. 41 КЗпП України).....	263
6.6.4.14. Розірвання трудового договору у випадку вчинення працівником, який виконує виховні функції, аморального проступку, не сумісного з продовженням даної роботи (п. 3 ст. 41 КЗпП України).....	264
6.6.4.15. Розірвання трудового договору у зв'язку з перебуванням всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції» у прямому підпорядкуванні у близької особи (п. 4 ст. 41 КЗпП України).....	264
6.6.4.16. Розірвання трудового договору у разі припинення повноважень посадових осіб (п. 5 ст. 41 КЗпП України).....	266
6.6.4.17. Розірвання трудового договору у разі повторного порушення посадовою особою вимог законодавства у сфері ліцензування, з питань видачі документів дозвільного характеру або у сфері надання адміністративних послуг, передбачених статтями 166 ¹⁰ , 166 ¹² , 188 ⁴⁴ КУпАП (ч. 2 ст. 41 КЗпП України).....	267
6.6.4.18. Припинення трудового договору з підстав, передбачених іншими законами (п. 9 ст. 36 КЗпП України).....	268
Порядок розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця.....	268
Розірвання трудового договору з ініціативи осіб, які не є його стороною.....	275
6.6.6.1. Призов або вступ працівника або власника - фізичної особи на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу, крім випадків, коли за працівником зберігаються місце роботи, посада відповідно до частин третьої та четвертої ст. 119 КЗпП України (п. 3 ст. 36 КЗпП України).....	276
6.6.6.2. Набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено (крім випадків звільнення від відбування покарання з випробуванням) до позбавлення волі або до іншого покарання, яке виключає можливість продовження даної роботи (п. 7 ст. 36 КЗпП України).....	280

6.6.6.3. Укладення трудового договору (контракту), всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення (п. 7 ¹ ст. 36 КЗпП України).....	281
6.6.6.4. Припинення трудового договору з підстав, передбачених Законом України «Про очищення влади» (п. 7 ² ст. 36 КЗпП України).....	281
6.6.6.5. Розірвання трудового договору з керівником на вимогу виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника) (ст. 45 КЗпП України).....	285
6.6.6.6. Розірвання трудового договору з неповнолітнім на вимогу батьків неповнолітнього або інших осіб (ст. 199 КЗпП України).....	286
6.6.7. Припинення трудового договору у зв'язку з порушенням правил прийняття на роботу.....	287
6.7. Порядок оформлення звільнення. Розрахунок із звільненим працівником.....	290
Контрольні питання.....	293

III. УМОВИ ПРАЦІ

Розділ 7. Робочий час	295
7.1. Поняття і види робочого часу.....	295
7.2. Режим роботи. Ненормований робочий день.....	299
7.3. Робота понад встановлену тривалість.....	307
Контрольні питання.....	309

Розділ 8. Час відпочинку	310
8.1. Поняття та види часу відпочинку.....	310
8.2. Поняття і види відпусток.....	313
8.3. Щорічні відпустки та їх види.....	314
8.4. Інші види відпусток.....	320
Контрольні питання.....	331

Розділ 9. Оплата праці. Гарантійні і компенсаційні виплати	332
9.1. Поняття та структура заробітної плати.....	332
9.2. Методи правового регулювання оплати праці.....	336
9.3. Мінімальна заробітна плата та індексація заробітної плати.....	338

9.4. Тарифна система оплати праці.....	340
9.5. Нормування праці.....	342
9.6. Системи оплати праці.....	344
9.7. Оплата праці при відхиленні від нормальних умов праці.....	347
9.8. Обчислення середньої заробітної плати.....	352
9.9. Порядок виплати заробітної плати.....	354
9.10. Гарантійні і компенсаційні виплати.....	355
Контрольні питання.....	362
Розділ 10. Професійний розвиток працівників.....	363
10.1. Поняття, функції і принципи професійного розвитку працівників.....	363
10.2. Професійне навчання працівників: поняття та види.....	365
10.3. Поняття і порядок проведення атестації працівників, її правові наслідки.....	372
Контрольні питання.....	376
Розділ 11. Охорона праці.....	377
11.1. Поняття охорони праці.....	377
11.2. Основні принципи державної політики в галузі охорони праці.....	379
11.3. Гарантії прав працівників на охорону праці під час укладання трудового договору та під час роботи.....	380
11.4. Організація охорони праці на виробництві.....	381
11.5. Нормативно-правові акти з охорони праці. Регулювання охорони праці у колективному договорі, угоді.....	384
11.6. Навчання з питань охорони праці. Види інструктажу.....	386
11.7. Обов'язкові медичні огляди працівників певних категорій.....	389
11.8. Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій.....	391
Контрольні питання.....	392
Розділ 12. Особливості правового регулювання праці окремих категорій осіб.....	393
12.1. Особливості правового регулювання праці жінок і осіб із сімейними обов'язками.....	393
12.2. Особливості правового регулювання праці неповнолітніх.....	399
12.3. Особливості правового регулювання праці осіб зі зниженою працездатністю.....	402
12.4. Особливості правового регулювання праці осіб, які поєднують працю з навчанням.....	413
Контрольні питання.....	420

IV. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

Розділ 13. Дисципліна праці	421
13.1. Поняття дисципліни праці та методи її забезпечення.....	421
13.2. Внутрішній трудовий розпорядок.....	424
13.3. Заохочення.....	428
13.4. Дисциплінарна відповідальність.....	432
Контрольні питання.....	437

Розділ 14. Матеріальна відповідальність сторін

трудового договору	438
14.1. Загальна характеристика матеріальної відповідальності сторін трудового договору.....	438
14.2. Поняття та функції матеріальної відповідальності працівників.....	439
14.3. Підстава й умови матеріальної відповідальності працівників.....	447
14.4. Види матеріальної відповідальності працівників.....	452
14.5. Визначення розміру шкоди, заподіяної працівником, та порядок її покриття.....	466
14.6. Матеріальна відповідальність роботодавця перед працівником.....	468
Контрольні питання.....	470

Розділ 15. Трудові спори

.....	471
15.1. Поняття, види та причини трудових спорів.....	471
15.2. Порядок розгляду індивідуальних трудових спорів.....	475
15.3. Порядок вирішення колективних трудових спорів.....	489
15.4. Право на страйк та порядок його реалізації.....	498
Контрольні питання.....	503

Розділ 16. Нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю

.....	504
16.1. Поняття нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю.....	504
16.2. Державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю.....	506
16.3. Громадський контроль за додержанням законодавства про працю.....	515
16.4. Відповідальність за порушення законодавства про працю.....	518
Контрольні питання.....	522

Рекомендована література..... 524

Тезаурус..... 532

Автори підручника..... 546